

CONSERVAREA UNUI FOND DE CARTE APARTINÂND PAROHIEI ROMANO-CATOLICE DIN SATU MARE

Gherghina OLARIU
Gabriela PAUL

Un număr de 100 de cărți aparținând Parohiei Romano - Catolice nr. 2 au fost preluate, printr-un contract, în vederea conservării, de către Laboratorul zonal de restaurare și conservare din Satu Mare. Aceste cărți aparțin unei colecții de aproximativ 4000 de exemplare, descoperite într-o cameră, sub turnul bisericii, având intrarea din corul bisericii, printr-o ușă mascată de o icoană imensă.

Cărțile au aparținut călugărilor franciscani, atestați în orașul nostru din 1316, având o mănăstire și o biserică mică. În 1556 războiul fraților Báthory a distrus mănăstirea și i-a izgonit pe franciscani. În 1913, la cererea episcopului Boromisza Tibor, se întorc la Satu Mare primii franciscani și, tot în acest an, se formează biblioteca lor, al cărei material a fost donat de mănăstirile din Gyöngyös și Eger (din Ungaria), Košice (din Slovacia) și Radna (din județul Arad).

În 1949, cu ocazia naționalizării averilor mănăstirești, starețul mănăstirii, părintele Puskás Ferencz, împreună cu copiii ministranți, au ascuns biblioteca în această cameră, unde au stat închise mai mult de 40 de ani. În 1997, odată cu renovarea bisericii, au fost scoase

de acolo și o parte a fost adusă la laborator, în vederea conservării.

Din această colecție, un număr de 80 de exemplare sunt cărți de secol XVI, 250 de exemplare de secol XVII, iar restul de secol XVIII-XIX. Majoritatea cărților vechi au textul scris în limba latină, dar se întâlnesc și cărți în limbile: germană, slovacă, spaniolă și italiană. Cărțile de secol XIX sunt, în majoritate, scrise în limba maghiară.

Ca tematică, majoritatea sunt cărți de științe teologice (morală, filosofie, drept canonic sau bisericesc), istorie, istorie bisericească, drept civil, dar sunt și cărți cuprinzând hotărâri sinodale.

La mijlocul secolului al XVIII-lea, trei călugări de la mănăstirea Gyöngyös au primit dispoziție să facă „ordine” în bibliotecă. Ei au folosit două cărți vechi având ca material suport pergamentul, din care au făcut coperti pentru alte cărți, ale căror legături erau deteriorate. Patru din aceste cărți se regăsesc în această colecție, iar un număr de 200 de file la Gyöngyös.

Din punct de vedere morfologic, cărțile de secol XVI au scoarțele de lemn, acoperite pe jumătate cu piele, iar, după această perioadă, ele au scoarțele acoperite în

întregime cu piele ornamentată prin imprimare cu motive religioase și florale, unele fiind aurite. Se disting mai multe tipuri de legături, în funcție de atelierul fiecărei mănăstiri. Cărțile de secol XIX au scoarțele din carton învelit în piele și pânză sau carton simplu. Hârtia, fabricată manual, din pastă din fibre textile cu linii de apă și filigrane aparținând mai multor ateliere europene, este înțeleasă cu gelatină, cu un pH apropiat de 6. Textul este scris cu cerneală tipografică neagră și roșie, având numeroase însemnări marginale manuscrise și tipografice.

În ceea ce privește starea de conservare, la majoritatea cărților, copertile din piele erau deshidratate și rigidizate, prezentând roșături, fisuri, rupturi, perforări, lipsuri din suport, precum și pierderea stratului auriu al ornamentelor. Unele cărți aveau coperta desprinsă de blocul cărții, ligamente desfăcute, caiete desprinse, închizători metalice rupte. Blocul cărții prezenta gondolări, plieri ale filelor, lipsuri din materialul suport purtător de informație scrisă, fisuri, colțuri îndoite. Suportul papetar era înmbrunat: izolat, am întâlnit pete de murdărie, ceară, grăsime, pete foxing, precum și pete de umezeală. În zonele cu însemnări manuscrise, cerneala ferogalică și datorită acidității sale a determinat înmbrunirea, iar, pe verso-ul scrisului, apariția aureolelor brune.

Deteriorările sunt cauzate de modul de depozitare în condiții impropii și anume: cărți așezate pe rafturi suprapuse în număr prea mare, în poziție verticală - chiar dacă dimensiunile lor mari impuneau o poziție de relaxare pe orizontală -

cărți așezate direct pe podea în grămezi dezordonate, ceea ce sugera graba și nepriceperea cu care ele au fost ascunse în acel loc. Tensionările și pozițiile incorecte de depozitare au generat o serie de deformări ale corpului cărților, îndoiri și plieri ale filelor, precum și desprinderi ale copertilor de blocul cărții, desfacerea ligamentelor și desprinderea caietelor.

Cărțile care erau așezate pe raft prezentau mai puține deteriorări de acest fel, însă, și în acest caz, cele care erau în contact direct cu rafturile din lemn prezentau deteriorări de ordin biologic: galerii și găuri de zbor produse de *anobidae*, pete produse de fungi.

Cărțile care erau deasupra acestora prezentau pe coperti și în zona tranșelor excremente produse de insecte, precum și resturi ale corpurilor acestora. La nici una din cărțile care au ajuns în laborator nu s-a semnalat atac biologic activ. De remarcat este faptul că la acele cărți care aveau încuietorile metalice bune, suportul papetar se prezenta într-o stare de conservare mult mai bună față de cele cu încuietorile rupte sau copertile desprinse de corpul cărții.

Se știe că cele mai frecvente forme ale deteriorării hârtiei se datoresc poluării atmosferice, îndeosebi prezenței bioxidului de sulf rezultat al arderii combustibililor (termoficare, cuptoarele fabricilor, motoarele automobilelor etc.). Acesta este absorbit de materialele poroase din bibliotecă, acționând ca element hidrofil, reținând odată cu apa din atmosferă și micile cantități de fier existente în hârtie, formând, în final, acidul sulfuric. Acesta produce pătarea și fragilizarea hârtiei, mergând până la pulverizarea ei

completă. Spațiul în care aceste cărți au stat închise atâția ani, nefiind aerisit, le-a ferit într-o oarecare măsură de pericolul deteriorării din cauza poluării atmosferice (H₂S, NH₃, NO₂, praf, microorganisme). Lipsa ventilației, precum și grosimea mare a zidurilor au determinat menținerea în interior, a unei temperaturi și umidități relative constante. Valoarea acestei umidități măsurată de noi se situa sub limita minimă admisă, circa 40%. Pe de altă parte, se știe că lipsa ventilației oferă condiții prielnice de dezvoltare pentru microorganisme, însă valoarea scăzută a temperaturii și umidității relative au încetinit procesele biochimice, diminuând acțiunea deteriorantă a bacteriilor și a ciupercilor.

Tratamentul de conservare aplicat acestor cărți în laborator a fost următorul:

- dezinfectarea preventivă cu o soluție de timol 10% în alcool etilic, prin pulverizarea unor bucăți de hârtie de filtru cu această soluție, care, apoi, au fost introduse din loc în loc între filele cărților, ținute apoi în saci de plastic bine închiși, timp de 72 de ore.

Bibliografie

M. Mihalcu, *Conservarea obiectelor de artă și a monumentelor istorice*, 1970
Norme de conservare a bunurilor care fac

Timolul este o substanță puternic dezinfectantă și are avantajul că nu atacă materialele componente ale cărților. Are miros puternic și persistent, ceea ce face ca acțiunea acestei substanțe să fie de lungă durată.

- curățarea uscată, desprăfuirea filelor și a tranșelor cu pensule moi, în vederea îndepărtării prafului și a depozitelor de murdărie, acționând din interior spre exterior, insistând mai mult în zona cotorului.

- curățarea, rehidratarea și emolierea copertilor din piele, folosind o soluție hidroalcoolică de 60% alcool, 37% apă și 3% glicerină.

Rezultatele observațiilor desprinse în urma conservării acestui lot de cărți duc la concluzia că modalitatea de depozitare și microclimatul încăperii au un impact masiv asupra stării de sănătate a acestora. Recomandările făcute în ceea ce privește organizarea unui nou depozit pentru cărțile conservate au fost în conformitate cu cele prevăzute prin Normele de conservare, care răspund cerințelor fundamentale ale protecției patrimoniului cultural național

Conservation of a book collection from Satu Mare Roman - Catholic Parish Abstract

This work is referring on conservation treatment applied on 100 book belonging to Satu Mare Roman-Catholic Parish. The improper storage conditions generated physical -chemical and biological damages. The purpose of the treatment was to eliminate damages ant to ensure a much longer life. For this,

parte din patrimoniul cultural, 1993

Dr. L. Ferenc, *Hildegárda a Szatmárnémeti Rk. PlébániaTörténete*

they were disinfected using 10% tymol in ethylic alcohol, introducing between the pages pieces of filter paper, treated before with tymol: then, they were kept 72 hours in plastic bags. The dust was removed out of the pages using soft brushes: the leather covers were cleaned out, rehydrated and softened using a solution that includes 60% alcohol, 37% water and 3% glycerine.